

A SZÉKELYEK A XII. SZÁZADI ELBESZÉLŐ FORRÁSOKBAN

A székely eredetkérdéssel kapcsolatos mérvadó kutatásban az utóbbi évtizedekben két irányzat szembenállása figyelhető meg. Az egyik (főleg történészekből álló) tábor véleménye szerint a székelyek eredetileg a csatlakozott katonai segédnépek közé tartoztak, s lényegében ez a szerepük konzerválódott a honfoglalás utáni évszázadokban is. A másik – jórészt nyelvészeket és régészeket tömörítő – oldal viszont eredendően magyaroknak tekinti a székelyeket, akik soha más nyelven nem beszéltek, középkori kiváltságaik nem etnikai jellegűek, hanem sajátos katonai szerepük folyományai.¹ Az érvek – időnként érzelmi mozzanatokkal is színezett – sorában viszonylag kevés figyelem illette eddig azt a kérdést, hogy maguk a kortársak minek tartották a székelyeket, miközben egyes kiragadott nyelvészeti, régészeti stb. megfontolások tényleges súlyuknál nagyobb szerepet kaptak a problémakör vizsgálatában. A XII–XIV. századi kútfők (elbeszélő források és az okleveles anyag) ilyen irányú

---

¹ Csatlakozott katonai segédnépek tartja a székelyeket: GYÖRFFY GY.: *A magyar nemzetiségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. Tanulmányok a magyar állam eredetéről*. Bp. 1959. 68; Uő.: *A kabar kérdés*. Forrás 1983/7. sz. 25; O. MITTELSTRASS: *Beiträge zur Siedlungsgeschichte Siebenbürgens im Mittelalter*. München 1961. 32; ST. PASCU: *Voievodatul Transilvaniei*. Cluj 1971. 105–107; H. GÖCKENJAN: *Hilfsvölker und Grenzwächter im mittelalterlichen Ungarn*. Wiesbaden 1972. 114; KRISTÓ GY.: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Bp. 1980. 57; FODOR I.: *A magyar–bolgár–török kapcsolatok történeti háttéréről*. Bolgár Tanulmányok III. Debrecen 1980. 9–48; SZÜCS J.: *A középkori Magyarország népei*. I. HISTÓRIA 1982/4–5 sz. 3; MAKKAI L.: in: *Erdély története három kötetben*. Főszerk.: KÖPECZI B. I. Bp. 1986. 291–292; Uő.: *Erdély rövid története*. Főszerk.: KÖPECZI B. Bp. 1989. 158. A székelyek magyar eredetére: BENKŐ L.: *A nyelvöldrajz történeti tanulságai*. Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei. XXIV. Bp. 1967. 47; Uő.: *A székelyek korai története*. Nyelvünk és Kultúránk Tájékoztatója. 1985. szeptember 19–27; Uő.: *Adalékok a székelyek korai történetéhez*. Új Erdélyi Múzeum 1. (1990.) 109–122; MESTERHÁZY K.: *Nemzetiségi szervezet és az oszlatyviszonyok kialakulása a honfoglaló magyarságnál*. Bp. 1980. 90–91; BALÁZS J.: *Levédia, Nyék...és a székelyek eredete. Magyar deáktség. Anyanyelvünk és az európai nyelvi modell*. Bp. 1980. 245–274; BÓNA I.: *Erdély története három kötetben*. i. m. I. 227; Uő.: *Erdély rövid története*. i. m.: 156. A hun származás felelevenítésére történő kísérletek: DÜMMERTH D.: *Az Árpádok nyomában*. Bp. 1980.³; BALÁS G.: *A székelyek nyomában*. Bp. 1984. A székely kérdés második világháború utáni történetére: KORDÉ Z.: *A székelykérdés története Hunfahvy Páltól napjainkig*. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged 1984. [Kézirat] 44–84; Uő.: *A székelykérdés a magyar történetírásban*. KORTÁRS 1985/2. sz. 81–92.

szisztematikus átnézése képet adhat arról a szemléletről, amely ebben az időben a székelyekkel szemben érvényesült, s más jellegű (jog-, intézmény-, nyelvtörténeti stb.) kutatásokkal kiegészítve alkalmas lehet a fentebb említett két irányzat közötti vita eldöntésére. Az alábbiakban – első lépésként – e vizsgálatot a legkorábbi adatok vonatkozásában kíséreljük meg elvégezni.

Mint történetírásunkban közismert, a székelyekre vonatkozó első írásos feljegyzések két XII. századi esemény, az 1116. évi Olsava menti és az 1146. évi Fischea menti csaták kapcsán bukkannak fel.² Az első ütközetről két részletes, de egymástól sok szempontból eltérő leírás olvasható a XIV. századi krónikakompozícióban és Cosmas Pragensisnél.³ Mint arra az összecsapás rekonstruálását elvégző kutatók rámutattak, a kortárs cseh krónikás híradása hitelesebb, nemcsak azért, mert a magyar kútfő szemmel látható szépítő törekvésével szemben az *Annales Gradicensis* is megerősíti a csehek győzelmét, hanem azért is, mert a krónikakompozíciónak ez a passzusa néhány évtizeddel az esemény után került lejegyzésre.⁴ A végeredmény

---

² Nem kívánunk jelen tanulmányunkban Anonymus gestájának az elemzésével foglalkozni, mert a kutatók többsége szerint a Névtelen ugyan III. Béla jegyzője volt, de művét csak a XIII. század elején írta, így kiesik az általunk választott időkeretből. CSAPODI Cs.: *Az Anonymus-kérdés története*. Bp. 1978; KRISTÓ Gy.: *Szemponok Anonymus gestájának megítéléséhez*. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica (továbbiakban: AUSz AH) LXVI. 45–57; GYÖRFFY Gy.: *Anonymus. Rejtély avagy történeti forrás?* Bp. 1988. Ugyancsak nem kívánunk kitérni a Székely (*Scicul/Scichul*) személynév első okleveles előfordulásaira sem, mivel kérdésfeltevésünk szempontjából ezek az adatok nem rendelkeznek bizonyító erővel. A személynév előfordulásai: *A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története*. Szerk.: ERDÉLYI L. VIII. Bp. 1903. 271., 272.

³ XIV. századi krónikakompozíció: E. SZENTPÉTERY: *Scriptores rerum Hungaricarum I–II*. Bp. 1937–1938. (továbbiakban: SRH) I. 434–437; COSMAS PRAGENSIS: *A. F. Gombos: Catalogus fontium historiae Hungaricae I–III*. Bp. 1937–1938. (továbbiakban: G.) 806–807.

⁴ Az Olsava menti csatáról és a két forrás hitelességéről: PAULER Gy.: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. I*. Bp. 1899.² 227–229., 471–472. 420. sz. jegyzet; MARCZALI H. in: *A magyar nemzet története*. Szerk.: SZILÁGYI S. II. Bp. 1896. 257–259; DOMANOVSKY S.: *A Budai Krónika*. Századok 1902. 819; KRISTÓ Gy.: *Az Árpád-kor háborúi*. Bp. 1986. (továbbiakban: KRISTÓ 1986.) 73–74. Az *Annales Gradicensis* feljegyzése 1116-ra vonatkozóan: „Bellum fuit inter Boemeos et Ungaros, sed Boemis terga vertentibus Moravienses maxima cede prostraverunt Ungaros.” (G. 136.) A magyar krónikakompozíció vonatkozó passzusát a XII. századból eredeztetni: PAULER Gy., i.m.: 472. 420. sz. jegyzet; GERICS J.: *Legkorábbi gesta-szerkesztéseink keletkezéskérdésének problémái*. Értekezések a történeti tudományok köréből. Bp. 1961. 25–26. III. István alatti krónikáktól származtatja e részeket: HORVÁTH J.: *Árpád-kori latinnyelvű irodalmunk stílusproblémái*. Bp. 1954. 272–274; MÁLYUSZ E.: *Johannes de Thurocz: Chronica Hungarorum. II. Commentarii. I. Ab initiis usque ad annum 1301*. Bp. 1988. (továbbiakban: Commentarii) 124–128; GYÖRFFY Gy.: *Besenyők és magyarok*. In: *A magyarság keleti elemei*. Bp. 1990. 119. Részben II. Béla, részben II. Géza alatti keletkezéssel számol: KRISTÓ Gy.: *A történeti és politikai gondolkodás elemeinek fejlődése krónikairódmunkában*. [Kézírtos kandidátusi értekezés.] Bp. 1968. (továbbiakban: KRISTÓ 1968.) 329., 331., 333. (Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani Kristó Gyula professzor úrnak, amiért kéziratos kandidátusi értekezését és annak jegyzetanyagát a rendelkezésünkre bocsátotta.)

megítélésén kívül eltérések tapasztalhatók a csata egyes mozzanatait illetően is, ugyanakkor néhány vonatkozásban a két forrás jól kiegészíti egymást. Ezt tapasztalhatjuk a székelyekkel kapcsolatos, illetve kapcsolatba hozható részletek esetében is. A magyar krónika szerint II. István a kétszínű Solt tanácsára íjászokat küldött a cseh herceg, Vladisláv táborának a közelébe. „Amikor látták a csehek, hogy íjászok jönnek, kétkedés nélkül azt hitték, igaz, amit hallottak. Rátámadtak tehát az íjászokra. A hitvány biszenusok és székelyek egészen a király táboráig futottak, anélkül hogy sebet kaptak volna.”⁵ Lényegében hasonlóan ábrázolja a csata kitörését Cosmas Pragensis is (Solt említése nélkül), aki szerint a magyarok „*tres armatas quas vocant hospitum legiones iubent extra castra ire et pro defensione sua stare ex adversa parte amnis. Dux autem aestimans eos ad pugnam prorumpere, iussit suos arma capere, et ...contra eos terminalem transiliunt amnem.*”⁶ A két forrás összevetéséből kiderül, hogy a Cosmas által „*hospitum legiones*”-ként említett magyar íjászok székelyekből és besenyőkből állottak, s az elővéd szerepét játszották.⁷ Eltérő azonban a csata leírásának folytatása a két kútfőben: a magyar krónika, mint fentebb láttuk, avval vádolja a székelyeket és a besenyőket, hogy seb nélkül megfutamodva, egészen a király táboráig menekültek, amelyet a csehek felprédáltak. Meghallván a történeteket, a távolabb táborozó Urosa fia Janus nádorispán (*Ianus... filius Vrosa palatinus comes*) embereivel rátámadt a tábort dúló csehekre és győzelmet aratott felettük, amiről követ útján tájékoztatta a menekülőben levő királyt. Evvel szemben Cosmas Pragensis úgy tudja, hogy a magyar elővéd egyáltalán nem futott meg, hanem Vladisláv számos emberét megölve, magát a herceget is menekülésre kényszerítette. Eközben azonban a csehek más egységei, Ottó és Szobeszláv vezetésével rátámadtak a hegy mögött levő magyar táborra, ahol a király és kísérete mit sem tudva az időközben kibontakozott ütközetről, nyugodtan evett és ivott. Az öldöklésből maga II. István is csak Lőrinc [esztergomi] érsek segítségével tudott megmenekülni. A magyar elővéd („*illae autem quas praediximus hospitum legiones*”) miután a csatából visszatérve meglátta a feldúlt tábort és a halottakat, szintén menekülésre fogta a dolgot. A táborból korábban elfutott magyarok azonban szerencsétlenségükre üldöző cseheknek vélték őket, s rémületükben sokan közülük a Vágba vesztek.

---

⁵ SRH I. 435–436. Magyar fordítás: *Képes Krónika. Pro memoria.* Ford.: BELLUS I. Bp. 1986. 192.

⁶ G. 807.

⁷ Semmi nem indokolja MARCZALI H. eljárását, aki Cosmas adatát „három külföldi zsoldos csapat”-nak fordítja (i.m.: 258.). BOROSY A. Johannes de Marignola firenzei krónikás (tévesen az 1118. év alatt elbeszél) történetének három „*hospitum legiones*”-t említő adatát nehézfegyverzetű lovaságként értelmezi (*Mátyusz Elemér Emlékkönyv.* Szerk.: H. BALÁZS É. – FÜGEDI E. – MAKSAY F. Bp. 1984. 52.). Tekintve, hogy Marignola szinte szó szerint követi Cosmas Pragensis szövegét és ahhoz képest semmi újat nem hoz, nincs rá okunk hogy e „legio”-kban nehézfegyverzetű lovasságot lássunk a székely és besenyő íjászok helyett.

A két híradás közötti jelentős különbségek ellenére az alapvető mozzanatok sokban hasonlítanak egymásra: mind Cosmas, mind pedig a krónikakompozíció szerint a magyar elővéd megjelenése váltja ki a fegyveres összetűzést; a király menekülése és a tábor feldúlása szintén egyező motívumok; mindegyik forrás beszámol a magyarok (rész)győzelméről, csak Cosmas az ütközet elejére, míg a magyar kútfő a csata második felére helyezi azt; a székely és besenyő elővéd megfutamodását is említi a két krónika, amíg azonban a magyar ezt a csata elején beszéli el, addig a cseh szerző szerint csak a táborhoz való visszatérés után került erre sor; mindkét esetben arról olvashatunk, hogy II. István seregét kettéválva éri a csata vége: a magyar verzió szerint a győztes Janus nádor küld követet a menekülő király és kísérete megnyugtatóására, míg Cosmas előadásában a (korábban győztes) elővéd igyekszik beérni a futókat. A főbb motívumok azonossága arra enged következtetni, hogy a krónikások nagyjából azonos ismeretanyagból merítettek, az eltérések pedig részben a lejegyzés különböző időpontjainak, részben viszont torzításnak, csúsztatásnak tudhatók be. Mint fentebb már utaltunk rá, a XIV. századi krónikakompozíció ezen passzusa néhány évtizeddel az 1116. évi eseményt követően, a század második felében keletkezett, míg Cosmas Pragensis az ütközet kortársaként írta krónikáját.⁸ Ennek köszönhető, hogy a cseh szerző pontosan közli a csata helyét, időpontját, a királyi tábor fekvését stb.⁹ Ugyanakkor a magyar forrás – ha ezekről az aprólékos adatokról nem is tud – az alapvető mozzanatokkal illetően sokban hasonlít a cseh krónikára. Bizalmat kelt az is, hogy ismeri Janus nádorispánt, és ennek apját, Urosát, akiket más források is említenek, valamint az, hogy Janus tisztségével kapcsolatban a korhű „*palatinus comes*” kifejezést alkalmazza, nem pedig a XII–XIII. század fordulójától feltűnő *palatinust*.¹⁰ Az eltéréseket véleményünk szerint nem annyira a későbbi lejegyzés, hanem inkább csúsztatás okozta: a krónikás – hogy szépítse a magyarok vereségét – több torzítást is elkövetett. A fiaskót az elővédet alkotó székelyek és besenyők nyakába varrta, úgy állítva be a dolgot, mintha az ő „hitványságuk” és megfutamodásuk okozta volna a tábor elfoglalását és a király menekülését – ezzel mintegy elhárította II. István (valójában felkészületlen) főseregétől a kudarc ódiúját. Másfelől Janus nádor állítólagos végső győzelme révén elégtételt szolgáltatott a királyi tábor kifosztásáért és a magyar sereg megfutamodásáért. E fiktív győzelem kreálására az adhatott alapot, hogy az elővéd

---

⁸ Cosmas Pragensisre: *Lexikon des Mittelalters. Dritter Band. Zweite Lieferung.* München–Zürich 1986. 300–301.

⁹ *Commentarii* 434.

¹⁰ Janus nádorra és Urosára: DOMANOVSKY S., i. m.: 819. 1. sz. jegyzet; PAIS D.: *Az úr, valamint a bű győ és bán méltóságjelölőink szó- és társadalomtörténetéhez. Szótörténeti és szófejtő tanulmányok.* Szerk.: PAIS D.–BENKŐ L. Nyelvtudományi értekezések 38. sz. Bp. 1963. 84., 87; *Commentarii* 433. A „comes palatinus” kifejezés használatára: *Commentarii* 433–434.

vezére alkalmasint Janus volt, aki valóban sikereket ért el Vladisláv seregrésze felett, és a csatateret – ellentétben a király hadával – veretlenül hagyhatta el. Az elmondottak alapján tehát úgy véljük, hogy a magyar krónikás – bár Cosmas után néhány évtizeddel alkotott – hozzávetőlegesen pontos ismeretekkel rendelkezett az Olsava menti csata lefolyásáról, torzításokat csak azokon a pontokon végzett, ahol ez koncepciója érdekében szükséges volt. Abban nincs okunk kételkedni, hogy állításának megfelelően a magyar előhadat valóban könnyűlovas, íjász székelyek és besenyők alkották,¹¹ mivel ezen a ponton leírása nemcsak Cosmas Pragensisével cseng egybe, hanem a Fischa menti csata történetéről fennmaradt híradásokkal is.

Az 1146. szeptember 11-én lezajlott ütközetről – amelyet II. Géza és Jasomirgott Henrik bajor herceg vívtak egymással – szintén két részletes leírás maradt ránk: magyar részről a XIV. századi krónikakompozíció, míg német oldalról Freisingi Ottó tudósít az eseményről.¹² A magyar krónika szerint a csata kezdetén „a gaz bissenusok és a hitvány székelyek valamennyien egyszerre futamodtak meg, mint a juhok a farkasok elől, pedig szokás szerint a magyar csapatok előtt jártak (*qui more solito preibant agmina Hungarorum*). És ekkor, mielőtt a magyarok ütközetbe kezdtek volna, néhány magyar csapat is megrémült a teutonok dühétől”.¹³ Vagyis a magyar forrás nyíltan kimondja azt, amit az Olsava menti csata kapcsán is sejteni lehetett: a székelyek feladata a XII. század folyamán az volt, hogy elővédet alkossanak a magyar sereg számára; ennek a feladatuknak pedig a csatlakozott katonai segédnépek közé tartozó besenyőkel együtt tettek eleget.¹⁴ Külön érdekessége a krónikabeli passzusnak, hogy határozottan különbséget von az elővéd és a „magyar” csapatok között, kijelentve, hogy az előbbieket megfutamodása után „néhány magyar csapat (*quedam agmina Hungarorum*) is megrémült” az ellenségtől.

A német forrás további adalékokkal szolgál a magyar elővédről, tudtul adva, hogy az ütközet előtt II. Géza felállította a hadrendet „*positis in capite duabus alis, in quibus sagittarii, quatinus vim hostium eminus repellerent, erant*”. Henrik herceg

---

¹¹ Kérdéses, hogy Cosmas három „legio”-ra vonatkozó adatát miként értelmezzük: székelyek és besenyők alkották mindegyik csapatot vagy pedig egy harmadik népelemmel is számolni kell. Amennyiben ez utóbbiról lenne szó, a krónika híradása alapján akkor is könnyűlovas íjászokra kellene gondolnunk.

¹² XIV. századi krónikakompozíció: SRH I. 453–457; FREISINGI OTTÓ: G. 1768. A magyar krónika vonatkozó passzusának keletkezését II. Géza korára helyezi: KRISTÓ 1968. 335–337. III. István-kori keletkezéssel, illetve redakcióval számol: DOMANOVSKY S., i. m.: 824–827.; HORVÁTH J., i. m.: 272–273., *Commentarii* 459.

¹³ SRH I. 453–457. Magyar fordítás: *Képes Krónika*, i. m.: 204–208.

¹⁴ A magyarországi besenyők szerepéről, helyzetéről: PÁLÓCZI HORVÁTH A.: *Besenyők, kunok, jászok*. Bp. 1989. 24–33; GYÖRFFY GY.: *Besenyők és magyarok* i. m. 94–191; HATHÁZI G.: *Az Árpád-kori magyar hadszervezet nomád elemeinek kérdéséhez. A besenyők*. *Hadtörténelmi Közlemények* 1990/2. sz. 22–60; KORDÉ Z.: *A magyarországi besenyők az Árpád-korban*. AUSz AH XC. Szeged 1990. 3–21.

támadásba lendülve „*nimia...sagittariorum impetum, qui in duabus precedentibus alis positi erant, pervenit ac illas cum duobus comitibus, qui eisdem preerant, ferme funditus delevit*”.¹⁵ Freisingi Ottó leírása kiegészíti a magyar krónika adatait, s meg is erősíti azokat; a székelyek könnyűlovas íjászok voltak, akiknek a feladata az volt, hogy távol tartsák az ellenfelet a magyar hadsoroktól. Egy ispán állott az élükön (miként a besenyőkén is), tehát önálló csapattevényt is sorolva.

Pontosabbá teszi a német forrás az elővéd megfutamodásáról festett képet is, mivel kiderül – a krónikakompozíció némileg tendenciózus beállításától eltérően –, hogy a székelyek és a besenyők a német főerőkkel kerültek szembe, akikkel heves küzdelmet vívtak, s ispánjaikkal együtt jórészt megsemmisültek.

Felmerül a kérdés, hogy milyen okból kifolyólag illeti a magyar krónika több ízben is „*vilissim?*”; illetve „*pessim?*” jelzőkkel a székelyeket és a besenyőket, igaztalanul vádolva őket megfutamodással és a harcmezőn való gyenge helytállással.¹⁶ A kérdésre eddig három típusú felelet született: a kutatók egy része úgy vélte, hogy a megfutamodást színlelő (a krónikás által félreértett) lovasnomád haditaktika alkalmazásáról van szó,¹⁷ mások a könnyűfegyverzetű, jórészt íjász lovasokkal szembeni lenézésnek tudták be a pejoratív jelzőket,¹⁸ megint mások pedig etnikai háttérrel tulajdonítottak a dehonosztáló kitételeknek.¹⁹ Véleményünk szerint a legkisebb valószínűsége annak a felfogásnak van, amelyik a félreértett nomád taktika alkalmazásának tulajdonítja a krónikás jelzőit. Nehezen képzelhető el ugyanis, hogy a király környezetében, illetve a magyar sereg vezetésében meglepetést okozhatott volna a rendszeres elővédi feladatokat ellátó székelyek és besenyők ilyen jellegű szokása,

---

¹⁵ G. 1768.

¹⁶ A székelyekre és a besenyőkre vonatkozó jelzők: SRH I. 436., 456. A besenyőkre vonatkozóan: SRH I. 397. E részek azonos szerzőtől való származását a stílus hasonlósága és a jelzők azonossága igazolja. E részletek azonos időben való keletkezésére: KRISTÓ 1968. 336–337.

¹⁷ A nomád haditaktika alkalmazására gondol: ERDÉLYI L.: *Árpád-kori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései*. Kiny. Bp. 1915. 39; TAGÁNYI K.: *Felelet dr. Erdélyi Lászlónak „Árpád-kori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdése?”-re*. Történeti Szemle 1916. 306–307; O. MITTELSTRASS, i.m.: 32; H. GÖCKENJAN, i. m.: 115–116; *Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig*. Szerk.: SZÉKELY GY.–BARTHA A. *Magyarország története tíz kötetben. I.* Bp. 1984. 1176. (A vonatkozó rész KRISTÓ GY. munkája.); PÁLÓCZI HORVÁTH A., i. m.: 25; GYÖRFFY GY.: *A székelyek eredete és településük története*. In: *A magyarság keleti elemei*, i. m.: 13–14.

¹⁸ JAKUBOVICH E.: *Boutal-útő-besenyő*. Magyar Nyelv. 1921. 119–120; NÉMETH GY.: *A székelyek eredetének kérdése*. Századok 1935., 131. 1. sz. jegyzet; TÓTH Z.: *A hadakozó nép. Magyar művelődéstörténet I.* Szerk.: DOMANOVSKY S. Bp. [é. n.] 276–277; MOLNÁR E.: *A magyar társadalom története az őskortól az Árpád-korig*. Bp. 1949.² 275–276.

¹⁹ HÓMAN B.: *A székelyek eredete*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai. 17. Bp. 1921. 12., KARÁCSONYI J.: *A székelyek ősei és a székely magyarok*. Cluj–Kolozsvár 1924. 4., Uő.: *Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez*. Cluj–Kolozsvár 1927. 13–14., DÜMMERTH D.: *Az Árpádok nyomában*. Bp. 1977. 329–330.

hiszen így mindannyiszor a főszereg pánikba esésétől és felbomlásától lehetett volna tartani. Másfelől a krónika által említett esetekben szó sem lehetett semmiféle félreértésről, hiszen 1116-ban a csehek egy része felett győzelmet arató elővéd látszatmeneküléséről Cosmas nem tud, 1146-ban pedig Henrik herceg nehézfegyveresei legázolták és megsemmisítették a székelyeket és besenyőket mielőtt azok a nomád hadicselhez folyamodhattak volna.²⁰ Megítélésünk szerint e pejoratív jelzők (feltéve, hogy nem pusztán a krónikás személyes antipátiájáról van szó) a katonai segédnépi státussal hozhatók összefüggésbe (vereség esetén bűnbakként lehetett rámutatni a székelyekre és a besenyőkre, megmentve így a főszereg presztizsét), másrészt pedig a könnyűfegyverzetű, fűsz harcmodorra vonatkoztak, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy e fegyvernemnek is megvolt a maga fontos szerepe a kétségkívül modernnek számító nehézlovasság kiegészítőjeként.

Összegezve vizsgálatainkat, azt állapíthatjuk meg, hogy a XII. századi magyar krónikarészletek a csatlakozott katonai segédnépek között említik a székelyeket, félreérthetetlenül megkülönböztetve őket a magyar seregtől; a külhoni kútfők pedig egyrészt kiegészítő vonásokkal árnyalják szerepüket, másfelől megerősítik a krónika ezen beállítását. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a XII. századi elbeszélő forrásokból kihámozhatóan a székelyeket ekkoriban a magyartól eltérő népelemként tartották számon.

---

²⁰ A magyar seregek még a 13–14. században is ismerték és alkalmazták ezt a nomád haditaktikát. KRISTÓ 1986. 172., KRISTÓ GY.: *Az Anjou-kor háborúi*. Bp. 1988. 214–215.

Zoltán Kordé

Les sicules dans les sources narratives du XIIe siècle

Selon l'opinion de l'auteur, l'examen des sources narratives des XIIe – XIVe siècles et celui des chartes peuvent donner une idée du fait si l'on avait considéré les Sicules, à cette époque-là, comme un peuple de renfort militaire ou bien ils étaient considérés comme Hongrois. Au début de cet examen, en analysant les sources relatives aux batailles du long d'Olsava en 1116 et du long de Fischa en 1146, il constate qu'à cette époque-là, et les sources hongroises et les sources étrangères avaient rangé les Sicules parmi les peuples de renfort militaires.